

Лезги Газет

Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 30 (10883) хемис 25-июль, 2019-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Куъгъне гунағырин тӀалар...

ЖУРНАЛИСТДИН КЬЕЙДЕР

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Вичихъ республикадин метлеб авай “Гъепцегъар - Филер - Къезмаяр - Ялама” шегъре рехъ цийикла туькъур хъувунин къвалахар чуру тегъерда авайдакай “Лезги газетда” са шумудра къхенай.

Рикел хин, гъеле 2012-йисан 23-октябрдиз Мегъарамдхуърун района и шегъредин сад лагъай пай ишлемиш вахкуниз талукъарнавай шадвилин мярекатдал рапах “Дагавтодордин” а девирда начальник Муртазали Муртазалиева лагъанай хъи, рехъ Яламадал алай погранпоступнал къван, Самур станцияд физвай рекъин хел ва вацал эзигзавай мульгъни кваз 2015-йисуз тамавилелди эзигна къутъядъа. Пулдин тақъатарни бес къадарда ава. Шадвилин мярекатдал чиновники чагат гафар гзаф лагъанай, туга район яшайишдин экономикадин рекъяй вилик финиз рум гуда, агъалийриз чехи къулагивлер жеда, абур асайишник акатда.

Амма, гъайиф хъи, аkl хъанач. Асайиш, къулагивлер... гъинавайди я - Цийи Филерилай агъадихъ галай 9 хъуръун агъалийр гъелек хъана. Реконструкция давамарунив эгечайла, рехъ генани чур хъана. Халкъдик къал акатна. Арза-ферзе къалин хъана. Гъатта агъзуралди къулар къватлана, Россияядин Президент Владимир Путиназни чар рекъе туна. Митингриз экъчунин къурхулувал арадал атана.

Гила, лагъайтла, месэла чадилай юзанвайди хъиз аквазва. Ваъ, рехъ гъелелиг гъа авайвал амазма. Амма алай йисан эхирдади ам Тагъирхуърун-Къазмайрал къван реконструкция ануна къутъядайда умуд кутаз жеда. Къейд ийиз къланзава, им хъурерин агъалийрин, са гъвчиidi ятлани, гъалибвал я. Абуру чинин садвал къалурунин, жемятрин мурадрин тереф райондин

ва хъурерин къиле авайбуру хъунин нетижажа. Им, гъелбетда, Дагъустандин руководство цийи хъунин, республикадин гъукум михъи жевзайвилин нетижани я. Хъурерин активистрин теклифдвали ва райондин властрин къумекдадли 22-июндиз Тагъирхуърун-Къазмайрал къиле фейи чадин активистринни “Дагестанавтодор” ГКУ-дин руководстводин гурушиди, анал авур раҳунри ва хъайи меслтири и кардин гъакъиндай шағыидвалзва.

Лугъун герек я хъи, алай йисуз арадал атанвай гъял эсиллаге гъавурда ақъан тийидайди тир. Къуне фикир це, икъван чавалди реконструкция давамариз тахунин себеб герек къадарда пул ахъай тавун я лугъувай. Дагъустандин Гъукуматди, и рехъ 10 хурурун жемятрин риклин тӀалдиз элкъивенвайди акурла (арза-ферзейрин нетижада), ци апрелдин вацра рехъ ремонтуниш ахъайнавай пул Артем Здунован къаардадли къве сеферда артухарна. Яни алай йисуз и шегъре туькъур патал 200 миллиондин къвалахар та-мамарна къланзава. Гъа икъл, заказчи тир “Дагестанавтодордин” счетра бес къадар пул ава, рекъер туькъурин карда гзаф йисарин тежкиба къватлнавай, къвенкъечи техникадалди таъмин тир карханаярни, яръара къекъун герек къвезвач, Юхджада ава. Абур гъа къе къвалахдив эгечиз гъазур я. Бес мад вуч къланзава? Йисан са пай - 6 варз алатнава. Вучиз къвалахзва? Ихътин суаллиз жавабар авачирили хъурерин жемятар секинсуарзазавай.

Тагъирхуърун-Къазмайрал гурушидиз меркэздай атанвай делегациядии къил - “Дагестанавтодор” ГКУ-дин начальникдин заместитель Ханмегъамед Рагымова вири суаллиз тамам жавабар гана. Управленди агъадихъ галай 9 хъуръун агъалийр гъелек хъана. Реконструкция давамарунив эгечайла, ада къейдона хъи, “Куллар - Ярукъвалар” рехъ 2020-йисуз ишлемишиз вахкун планамишнавайди тир. И рехъ вахтундилай вилик, алай йисуз туькъурна къутъядъа. Мегъарамдхуър - Докъузпара

рехъ худда цийи хъийизва. Къиблепатан Дагъустандиа пуд йисан девирда рекъер туькъур патал 2 миллиардни 800 миллион манат чара ийизва. Икъван пулар алатай къуд йисуз гайди туш.

Х. Рагымова къетлендиз къейд авуна хъи, “Цийи - Гъепцегъар - Ялама” рехъ ремонтуниш месэла авай гъалди, квек - чадин агъалийрик хъиз, чакни - ГКУ-дин цийи руководстводик, къилди къачуртла, закни къалабулух кутазва. Рехъ реконструкция авун республикадин Гъукуматдин гъучивилек ква. Амма къе пудратчи (къвалахар ийидай кархана) тайнарун, адахъ галаз контракт кутлунун ақъалтлай четин месэладиз элкъевенва. Кар ана ава хъи, са шумуд йисар инлай вилик туькъурнавай проектдини сметадин документра къалурнавай къиметрив гекъигайла, эци-гунрин материалин къиметар къе са къадар багъа хъанва. Чаз проектдин къиметар базарда къе авай къиметрив агакъарна хаждай ихтияр авач. Проектда къалурнавай къиметрай пудратчи контракт кутлунавач: чипиз зарар жезва лугъузва. Чна къвалах тухузва. Умуд кутазва, 15-20 август-дадли контракт жеда”.

Ибур, лугъун чна, рекъер туькъурдай бурун виликан реъберринг гунағъар я. Гунағъар къутънебур ятлани, абурун тӀалар къенин юкъузни къати яз ама. Гъайиф чулагвадай крат авуна абуру. Месела, 2013-йисуз Самур вацал къве вацра эзигай мульгъ, бязи чешмейра лугъувайвал, 250-300 миллион манатдай ақъвазна. Эгер икъята, а чавуз акуллудаказ эгечина, гъелелиг герек авачир мульгъ туна, чарасуз тир рехъ туькъурнайтла, 4-5 йис инлай вилик чи жемятриз къулагивлер жедай. Арза-ферзейри, митингарни, гурушарни герек къвеачир. Къилин тӀаларни же-дацир. Зиянкарвал хъана ам, зиянкарвал. Чи хъурерин агъалийриз, обществодиз авур зиянкарвал.

▶ 2

Дербентдиз - савкъат

“Сбербанк” ПАО-дин президент Герман Грефа Дербентда вичин патай алай аямдин цийи жуъредин фонтан эцигда. Идакай къадим шегъердин администрациядии къил Хизри Абакарова интернетдин “Instagram” - да авай вичин чина хабар гана.

23-июндиз Дербентдиз Герман Греф ва сенатор Сулейман Керимов мульман хъянвай. Абуру шегъердин тарихдин метлеб авай надир имарат-рал сиягъат авуна. “Сбербанк” ПАО-ди идалай виликни Уросатдин са шумуд шегъерда, мисал яз, Саратовда, Ярославлда, Рязанда ва масанра - мультимедийный фонтанар эцигна.

Рикел хин, 2018-йисан майдин вацра Санкт-Петербургда къиле фейи экономикадин международный форумдин сергъятра аваз Дагъустандин Къиль Владимир Васильева ва Герман Грефа амадагвилил алакъаяр хънин жигъетдай икърар кутлуннай. Документдин къилин везифайрик яшиишдинни экономикадин месэлаляр гъялун, федеральный ва региондин кар алай проектор, программаяр къилиз ақъудун ква.

Нумрадай къела:

ТАРИХ

Гъажи Давуд ақъвазай эхиримжи чка

Мегъмет Ирдеселан гафаралди, сурар цийикла туькъур хъийизва чавуз ада къасудай Гъажи Давудан ва адан хизанрин сурарин къванер саламатдиз хъун патал и багъда къилдин чкадал эцигна. Гъа са вахтунда Гъажи Давудан сурун къван, адан къиметлувал фикирда къуна, чкадин музейдиз хутахна.

▶ 3

ОБЩЕСТВО

...Хейлин крат хъувуна къланзава

Конституция властдихъ, инсандин ихтиярихъ, азадвилерихъ, везифайрихъ, государство туькъурнун ва адаз регъбервал гүнин къайдайрихъ галаз алакъалу общественный гъерекатар пайгардик кутазвай юридический къилин къуват авай правовой акт я.

▶ 4

ҮМҮҮР

Чи “хийирар”... Чи “зиянэр”...

Жуwan уъзумлухар кутун, хъун “хийирлү” туш лагъана, са вахтара чи вири уъзумлухар, гъакъл багъларни хиритлена, тергна. Гила, Европади “санкцияр” лугъудайбур илтілайвалди, чи багъларини уъзумлухарин “хийирар” рикел хтана!

▶ 6

ЭКОНОМИКА

Вахт тайнарнава

Эгер “Сад лагъай канал”, “Россия 1”, “НТВ”, “Рен-ТВ” ва “СТС” каналрин логотиприн патав (экрандал абурун т්варар кхъенеай чкайрал) “А” гъарф аламла, күнне аналогдин вещание ишлемишава. Эгер и гъарф цийиз маса къачунвай (2013-йисалык куулух) телевизордин экрандал аламла, күнне телевизор рекъемрин къайдада къвалахдайвал туькъурна къанды...

▶ 7

ХАБАРАР

Духтурин сихилдай

2005-йисуз къизилдин медалдалди мектеб кутягъайлалди куулух Зара Мегътиханова Харьковдин медицинадин университетдин стоматологиядин факультетдик эчекчина. Вичин вахтунда сарарин духтур, хирург яз къвалахай Зарадин чехи бубани медицинадин илимдал машгъул хъана.

▶ 12

СПОРТ

Эхиримжи бягъс

Операциядилай куулух малум хъайвал, мефтледин дакъун алуудун патал духтурар Даадашеван къилин къараб атлынуз мажбур хъана. Гъайиф хъи, духтурин алакъунри са нетижани ганач: операция авурдалий куулух са шумуд югъ алатаила, боксер вич-вичел хтанач, адан рикл ақъвазна.

▶ 15

Гүйсөн ШАГЫПАЗОВ,
ФЛНКА-дин исполкомдин
председатель

(Эхир. Эвел - 29-нумрада)

2013-йисан гатфарихъ са шумуд касдикай ибарат дестеди Гъажи Давудан тарихдин ирс ва адан уммуырдин рекъин малум тушир чинар ахтармишдай къарап къабулна. Османрин архивдай жагъай Ширвандин шағын уммуырдиз талукъ до-кументрин копири (абур ахтармишайбурув гва) и кардин бине эцигна. Чипхъ къимет авачир и чешмейр Стамбулда авай лезги студентри жагъурна ва абур Урусатда авай тарих ахтармишавайбурув вахкан. Гъа икъ са шумуд касдикай ибарат дестени арадал атана: Вагиф Керимов, Агъмед Фарманов, Энвер Абдулаев ви цларин автор Гүйсөн Шагъапазов.

Гъажи Давуд къей чка вах тайнардай мумкинвал архивдин чешмейра авай "Ширвандин хан Гъажи Давудан хизандиз ам Гелиболуда рагметдиз фейидалай къулухъ пенсия тайнарун" лугъу-

адан руль секин хъурай! 1735-ийс. (гъиж-радалди - 1148-ийс)".

Гүгъульнылай ахтармишавайбуруз М.Ирдеселаҳъ галаз таниш жедай, адавай вахибу бязи делилар чирдай мумкинвал хъана. Чаз малум хъайвал, Гелиболу ше-гъердин центрада авай күргъне "Языд-жизаде" сурар ХХ асирдин 40-ийсарын чу-күрнавай. Амма лезги халкъдин къегъал хва Гъажи Давуд гъя и сурара кучкнавай-ди тестикъарзаявай гъакъикъи делилар амукъна.

Гъа икъ, Мегъмет Ирдесела қватлай ма-лумати, архивдин делилри неинки са Гъажи Давуд къей иис ва кучкнавай чка тайнардай, гъакъни Родосдал сүргүндиз ре-къе турдалай къулухъ хандин ва адан хизандин къисмет гъыхынди ханатла чирдай мумкинвал гана. Түркиянда архиврай жа-гъянвай документри (абурун электронный копияр ахтармишавайбурун дестедив гва) шағыдвалзаявал, Гъажи Давудаз, ам къейдалай къулухъ адан хизандиз Османрин империян гъукуматдин хазинадай са шумуд неслиндин девирда маҳсус пенсия гузай. И карди лезгийрин хандихъ авай кесердикай, гъурметдикай лугъузва.

Идалай гъейри, Гъажи Давудан умму-рдин юлдашдиз ва амай хизандиз гъар-ваца 666,5 къара къурушдин къадарда аваз пул гузай. Гъажи Давудан чехи рух-валяр Мегъмет Керим бег, Сулейман бег ва тъвеччи хва Тагыр бег 1742-ийсан 23-фев-ралдилай вилик рагметдиз фена. Хизандин къиле авай стхайрикай виридалайни гъвеччиidi тир Абдулкерим бегдизни гъар-ваца пул гузай..."

2014-йисан июндин ваца қыиле тух-вай нубатдин ахтармишунрин нетижада "Языджизаде" сурар алай чқадал (алай вахтунда ина амайди мавзолей галай мискинни багъ я) Мушкүрви Гъажи Да-видан рушан сурун къван жагъана.

Мегъмет Ирдеселан гафаради, сурар Ҷиийкта тұтықуыр хъийизвай ҹавуз ада қасаудай Гъажи Давудан ва адан хизандин сурарин къванер саламатдиз хүн патал и багъда къилдин чқадал эцигна. Гъа са вахтунда Гъажи Давудан сурун къван, адан къиметлувал фикирда қуна, чқадин музейдиз хутахна. Гүгъульнылай, музей агалайдалай къулухъ, хандин сурун къван, күргъне сурарай ханавай вишералди маса қваверихъ галаз санал (абур ана

Гъажи Давуд акъвазай Эхиримжи чка

Лезгийрин хандин уммуырдикай ҹийи делилар

Гъажи Давудан руш Рукъиядин
сурун къван

Макъаладин сад лагъай паюна тұвар къур Яшар Башан "Сүргүнда Гъажи Да-видан хизан ва уммуыр" макъалада винидихъ къейднавай документрикай менфят къачунва. Абурукай сада ихътин гафар ава (турк чалай таржума):

"1728-йисан 5-октябрдин приказдал асаслу яз, Гъажи Давуд ва адан къуд хци-кай, къве стхадикай, къуллугъда акъваз-навайбуруй ибарат хизан Родос остро-вдал сүргүннавай. Родосдин военный чиновник из рекъе сүргүннавай гъур-метту есирар хъсан къаравулчыралди таъминарун, абуруз катдай мумкинвал тагунин ва сагъ-саламатдиз остродвал агақъарунин бүйругъяр ганвай.

Гъажи Давуд Родосдал яшамиш хъана. И остродвал кучкнавай машгүр касарин арада адан тұвар авачир. Гъажи Давудан хизан 1735-ийсан 30-июндиз Гелиболу ше-гъердин хутахна. Аквар гъаларай, лезгийрин хан я аниз фидай рекъе, я шеғъердив агақъайдалай къулухъ рагметдиз фена.

Адан хва Мегъмет Керим бег Шемахидиз рекъе хтунвай. Амма бухгалтериян 1742-ийсан 23-февралдин гъахъ-гын-сабрай тайин жезвайвал, ам малум тушир себебралай рагметдиз фена. Хандин хва къей вахти малум туш.

Амай хизанар 8 ківале яшамиш жез-вай. Ижарадин пул (50 къуруш - Түркиян пулдин улчиме) гъукуматдин хазинадай чара ийизвай...

къайдасудақаз хузвы), шеғъердин "Ала-аттин" лугъудай ҹийи сурариз акъудна.

Пешекарар желб авунин иғтияж авай-виляй сурара қыиле туху къланзаявай ах-тармишунар вахтунади акъвазарнава. Еке иғтиналвал (вероятность) аваз лу-гъуз жеда хъы, Гъажи Давудан сурун къван и сурара иесивал тийиз гадарнавай (бя-зибур къалин кул кусра ава) ағъзуралди къванерин арада ава. Ам жагъурун ва адал саки 300 иис идалай вилик атланвай къынар көлүн патал османрин къадим чыл чидай алимдин, тарихчидин, восто-коведдин күмек герек жеда.

Гъелбетда, алай вахтунда чи гъиле-вай делилар дериндай чирунин лазимвал ава. И карда лезги халкъдин алими, ярат-мишдайбуруни иштиракна къланда. Квала-хар қыиле тухудай рекъер мадни ава ва абурун нетижада Гъажи Давудакай, ам яшамиш хъайи девирдикай ҹийи ва итиж-лу делилар мадни гъатун мумкин я. Чна умудзава, им чи халкъдин ва адан къегъал рухвайринни рушарин виликан баркаллу-вал арадал хүнин эвел я.

Иситда вири лезги халкъ патал кар алай, асул еке метлеб авай тарихдин ле-гъзе алуқъава. Къве патал пайнавай, гыч тахъайтла, са гыхътин ятани милли образование авачир лезги халкъар алай вах-тунда мад садрани тахъай къайдада тарихдин къанахағълавул арадал хүнин мұтты жея. Гзаф лезгийри чыл, медени-ят, тарих рикелей алуздава. Неинки ацу-къун-къарагъун, яшайиш дегиши жезва. Къанахағъ дегиши жезва, дувулар квадар-зая, халкъды Гъажи Давуд хътин къегъ-алприн экү къамат рикелей алуздава.

Түркияндин макъсад тек са Гъажи Давудан уммуырдин ва къиникин ге-лер жагъурун тушир. Чаз вири ватанэгъ-лияр вилик девирдин чи къегъал рухвай-рин, рушарин ирс кважа тавунвайдан, абу-рун экү къамат чи къатуна, рикелер хүн перек тирдан гъавурда акуна къланзая.

ФЛНКА-дин руководстводи ва совет-ди ахтармишунар қыиле тухвай дестедик квай гъар сада авунвай чехи къалахдай сагърай лугъузва. Къачунвай камуни Мушкүрви Гъажи Давудан уммуырдин эхиримжи ийсарихъ галаз алакъалу са жерге месэлайрал нүкъта эцигдай мумкинвал гана. Винидихъ къейд авурвал, тарихдин ирс хүн патал хъувуна къланзаявай къалахар мадни ама. И карда чи халкъдин яратмишдайбурун ва илимдин интел-лигенциян векилар, къерек тахъана, сад жедайдак умуд кутазва.

Лакзар вужар тир?

Ариф РУСТАМОВ,
Ичинирин хурууын имам

Алай йисан эвел қыилера Къасумхурууын телевиденидай (КТВ) къалурай тарихдиз талукъ са передачада виликай яхулриз (лак-кар) "лакз" лугъузвойди тестикъарзаяв фи-кирар авайди раижазавай. И делилди зун къе-лем гъиле күнин мажбурна.

2017-йисуз зун Саудиядиз гъаждал фена. Тарихдин месәләр жуваз итижу тирвияй зун ана са шумуд сеферда мумкинвал хъайи арада Медина шеърда авай "Къери ктабар" тұвар алай ва Мекка шеърда ирид мер-тебадикай ибарат ктабханайриз фена. Ми-салда лугъузвойвал, низ вуч герек ятла, гъам жагъыда. Зун Дағыстандин, қылди къачур-тла, лезгийрин тарихдиз талукъ чешмейрин сурекъда авай. Зи алахъуни нетижани гана. Ктабханадин директор Жамил Фаида га-лаз таниш хъайдалай къулухъ за адабай чехи алим, гъафыз Ибн Касиран тарихдин гъыхыттан ктабар аватла къалурун тлалбана. И алимдин ктабар герек хүнин себеб ам тир хъы, Алъквадар Гъасан эфенди вичин къвалахра Ибн Касиран ктабрикай раханва, абу-рай мисалар Гъанва. Жамил Фаида заз адан 21 томдикай ибарат "Аль Бидая уан Нихая" ктабдин тұвар къуна. Зун и зурба къвалахдихъ галаз мукъувай таниш жез егечина. Ктабдин қыилерай за арабар Дағыстандиниз атайдысарыз талукъ чка жагъурна. Умар халифдин де-вирда қыиле фәйи и вакъиадикай 10-томда кхъенвай. Ана "Фатты ал Баб" (яни, "Баб-аль-Абаб" Дарбанд) тұвар алай қыл авай (155-чин). Гъа икъ, зун Ибн Касиран ктабда лезги вилаятдиз ақытна. Лагъана къланда, ана чи тарихдиз талукъ баянлар лап күрелдиган-вай ва "Тарих ат-Табари" ктабдин 4-томдин тұвар къунвай. И томда лагъайтла, "Мұжам ал-Булдан" ктаб къейднавай (ссылка). Газет келепзаявайбурун фикирдиз заз и ктабдай жагъай мумлатар гъиз къланзая. Таржумай-рин мана:

"... Ана (яни Дербентда - айт.) таба-саранар миллет авай. Абурун къуншияр "Филян", "ал-Лакз" миллетар тир. Абурухъ гъардахъ чин меркезарни авай (ал-Лей-ран, Ширван). Тұвар къуней миллеттин арада къадардал гъалтайла лакзар газаф авай. Идалай гъейри, абурук къуватту, хъансиздиз балқанар гъалдай итимар квай. "Баб-аль-Абаб" гъульын порт я. Кефер-пата авай халкъарин арада "Хазарар", "ас-Сарир", "Шинзан", "Хайзан", "Каражар", "Рукъян", "Зирикран", "Кумик", "Жаржан", "Табаристан" ва "ад-Дейлам" авай...."

Мадни ихътин келимаяр ава (таржумадин мана): "... Вилаеттәдә яшамиш жезвай халкъарин арада лакзар чехи халкъ я. И миллетдин векилрихъ фикир желбадай къаш-къамат авай. Лакзрин ва "Баб-аль-Абабдин" арада табасаранар яшамиш жезвай мулкар экъя хъанвай. Инра газаф эцигунар қыиле физвай. Лакзар чехи ви-ляят авай халкъ я. Абурулай винидихъ "Филян" миллет галай....".

И таржумайрай якъин жезвайвал, лак-зар ва табасаранар къуншияр тир. Чаз малум тирав, яхулар табасаранрин къуншияр туш. Амма лезгийриндер Дербентдин арада, винидихъ гъанва таржумайраны къейднавайвал, табасаранар ава.

Ихтилат физвай ктабда мад Дербентдин мукъва мулкар, санлай къачурла, 70 мил-леть яшамиш хъайиди ва гъардахъ чин чални авайди къейднавай.

Маса - "Таж аль-Гурус" тұвар алай ктабдин 15-томдин 320-чина икъ кхъенва (таржу-мадин мана): "За Дарбанд, Ширван "Баб-аль-Абаб" я лугъузва. Ана яшамиш жез-вай са тайифадин тұвар "ал-Лакз" я... Абу Каржадал (Гуржистан) ва аниз мукъва авай хуърерал гъужумар авур лакзар я...".

Араб чала "ә" гъарф авачирвият та-рихдин чешмейра "лагзи"-дин чқадал "лак-зи" кхъенва. "Табаристан-Табасаран" гафар сад-сада мукъва тирав, зи фикирдайлар, "Лагзи - Лагзи (Лезги)" сад-сада мукъва гафар я.

Рекъемрин телевидение

Жасмина САИДОВА

14-октябрдилай Дагъустан Республика тамамдаказ рекъемрин телевиденидал элячыда. И жигъетдай Дагъустан федеральны 20 канал аналогдин телевиденидикай тамамдиз худдай эхиримжи - күд лагъай паюник акатнавай регионрин жергеда гътнава.

И кардин себеб республика рекъемрин ТВ-дал элячунуз тамамдаказ гъзур тахъун я. И жигъетдай ихтилат физвайди Россиядин телевиденидин ва радиовещанидин сеть (РТРС) рекъемриз талукъ тадаракар чайрал тайнариз агаък тавункай туш - абур гъзур я. Кар алайди ам я хъи, рекъемрин телевиденидал элячункай СМИ-рин тақыяти (гъа жергедай я "Лезги газетдини") ва муниципалитетти малуматар агаъвариз ийсалай артух вахт алатнаватлани, республикадин агаъзуралди агаълийриз и кардикай тамамдаказ хабар авач, абуру виликама къайгъу чүгунвач, гъазурвал акунвач. Нетижада хейлин инсанар алай ийисан 14-октябрдилай къулухъ телевиденидикай тамамдаказ магърум хъун мумкин я.

Месәладиз талукъ яз 22-июлдиз Махачкъаладин администрацияда республикадин Центральный мулкунин округдик акатнавай муниципалитеттин викилрихъ галаз совеща-

ди 6 агъзур хуси майишат рекъемрин сигнал къадай мумкинвал авачир мулкарал ала. Ихътин чайра яшамиш жезвай агаълийри спутникдин сигнал къазвай антенна яр ("тарелкяр") маса къачуниз мажбур жеда. Совещанида иштиракай "Спутниковое ТВ МТС", "НТВ+", "Триколор" ва маса операторин викилри инанмишарайвал, абуру рекъемрин телевидение ишлемишдай мумкинвал гудай махсус комплектар жезмай къван ужуз къиметдай (4-5 агъзур манатдай) маса гузва, Россиядин коммуникацийрин ва алакъадин министерстводи теклифнавай законопроектдин бинедаллаз, сад ва къвед лагъай мультиплексдик акатнавай 20 каналдин сигнал агаълийриз и кардикай тамамдаказ хабар авач, абуру виликама къайгъу чүгунвач, гъазурвал акунвач. Нетижада хейлин инсанар алай ийисан 14-октябрдилай къулухъ телевиденидикай тамамдаказ магърум хъун мумкин я.

Совещанидал гъакин хизандин дуллух себеб яз къезилвилер авай агаълийриз күмек гүнкайни рахана. Малум хайивал,

Аналогдин ТВ хкудуни низ таъсирад?

Сифтени-сифте месэла яргъал (рекъемрин сеть тухуз четин ва мумкин тушир) чайра авай ксарази талукъ я. Къвед лагъай чадал 2013-ийис алукъдалди агаъднавай телевизорар ишлемишавайбур ала - абурун иесияр телесигнал къун патал лазим махсус тадарак - приставка маса къачуниз мажбур жеда. Алай вахтунда адан агаъа къанин къи-

Цийикла туъкъурзава

Республикадин рекъерин къулугъди Сулейман-Стальский райондин "Къасумхъур - Улугъетстя" шеъредилай Вини Хъартасрив агаъзувай рекъин участок цийикла туъкъурхъийизва, хабар гузва РД-дин транспортдин виа рекъерин майишатдин министерстводин пресс-къулугъди.

И рекъи Вини Хъартасрив хуър муниципалитетдин маса хуърехъ галаз алакъалу иизва. Ада гъакини Агаъ Хъартасрив хуърят "Къасумхъур - Къурагъ" шеъредал Вини Хъартасрив хуърят физвай куъру рекъий агаъварун таъминарава.

"Бязи чайра рехъ дагъдин мурракаб шартлар - хажжедай ва агаъз эвичдай гзаф чаяр ва къекъунар авай мулкунилай физва. Къабулнавай къараррин нетижада цийикла туъкъурхъийизвай рекъин санлай къачур яргъивал авайдалай куъру ва 5,46 километрдиз барабар хъланва. Гъар юкъуз и участокда 9-11 машинди къвалахзава", - къейдзава чешмеди.

Рехъ цийикла туъкъур хуъунин къвалахар алай ийисан ноябрдади куътъяну лазим я. И къвалахарин икъардин къимет 33 миллионни 107 агаъзур манатдиз барабар я.

Рехъ куъру ийизва

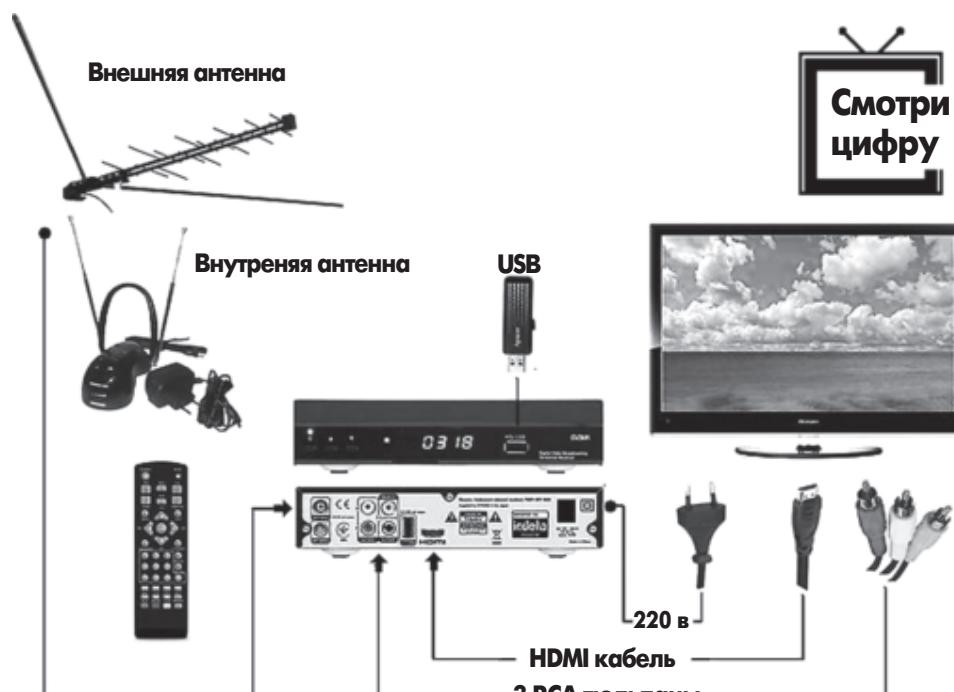
Дагъустанда "Куллар-Ярукъвалилар" шеъре рехъ туъкъурнин къвалахарни давам жезва. И рехъ Дербент, Сулейман-Стальский ва Мегъарамдхурун районрин мулкунилай физва.

Къейд ийин, и участокда къвалахар гъеле 2015-ийисуз государстводин "Развитие территориальных автомобильных дорог республиканского, муниципального и местного значения Республики Дагестан" программадин сергъятра аваз башламишней. Цийикла туъкъурзавай рекъин яргъивал 3,8 километрдиз барабар я. Рехъ туъкъурдайлар, ина къве мугъни эцигнава. Сад лагъайдай (яргъивал - 17,9 метр) Самур-Дербент къаналдилай, къвед лагъайдин (81,4 метр) Гулеричай вицлалай.

"Куллар - Ярукъвалилар" шеъре рехъ туъкъурнанда, Самур вацун къиблепатай авай хуър Дагъустандин къиблепатан паюнхъ галаз алакъалу иидай маршрут жезва. И шеъреди Махачкъала ва Дербент шеърерай и хуърериз, гъакини Яламадин патав гвай таможнядин постунал фидай рехъ 20 километрдин куъру ийизва. И рехъ ишлемиш алай ийисан ноябрдиз вахкуда.

И рекъихъ хуърун майишатдин хел ва туризм виликди тухунин, гъакини культурадин алакъаяр магъкемарунин жигъетдай еке важиблувал ава, гъикл лагъайдай ада төбиятдин надир памятник, Россиядин мулкунал алай тек сад тир субтропикрин сармашхудин тамуз фидай рехъ са къадар куъру ийизва.

Вахт тайинарнава

ние къиле фена.

Мярекатда РД-дин информатизациядин, алакъадин виа массовый коммуникацийрин министрдин сад лагъай заместитель Бадрутин Мегъамедова, информациядин хатасузвилини ала къиле управленидин начальник Юсуп Абдулатипова, РТРС-дин Дагъустан Республикада авай филиалдин директор Гъажимурат Саидова ва РД-дин жегъильрин краай министрдин заместитель Патимат Омаровади иштиракна.

Асул месэла, винидихъ лагъайвал, республикадин агаълияр гъавурда тунин къвалахъ къиле тухунихъ галаз алакъалу тир. И кар патал муниципалитетрал, къвалахъ къиле таъминарна, гъавурда твадай чарар паон, чайрим телеканалрай инсанарив малуматар агаъварун, инсанар гзаф къват жезвай чайра рекламадин банерар тайинарун, школай диде-бубайрин собранийрал месәладикай рахун тапшурмишнава. Идалайни гъейри, и кардал волонтерар желбнава, лазим чайрал физ, инсанариз күмек гудайвал. Инсанар гъавурда тунин къвалахъдай Дагъустан улькведен сифтегъян 10 региондин арада аватлани, гъавурлухвиллини жигъетдай эхиримжибуруук ква - 140-далай артух хуърера къенин ийкъал-

иихътинбур республикада 22 агаъзур кас ава. Абурун РД-дин зөгъметдин ва яшайишдин рекъий виликди тухунин министерстводин күмекдади харжияр эvez хъийидайвал я, амма тамамдаказ и месэла гъелелиг гъялнава.

Гъуътъинлай совещанидал рекъемрин ТВ-дал элячунихъ галаз алакъалу яз агаълийри мукъвал-мукъвал гузай суалрикай мад сеферда рахана.

Рикъет хин, 2010-ийис алукъдалди, Россиядин агаълийрин саки са паюнис (44%) къудалай артух телеканалпиз килигдай мумкинвал авачир. Гъа са вахтунда аналогдин телевиденидин мумкинвилерни тамамдаказ ишлемишнавай. Аналогдин ТВ-им информация "лепейрин" ва электрикдин сигналдин күмекдади агаъварзай жуъредин телевидение я. Цифровой вещаниди сигналар агајардай ва гъа и каналрай хейлин къадар артух информация агаъардай, къалурзайшишилдин виа ванцин ери хъсанардай мумкинвал гузва.

Рекъемрин технологияр кардик кутунин нетижада 2018-ийисэн эхирра улькведен 98 процент агаълийриз сад ва къвед лагъай мультиплексдик акатнавай 20 каналдиз килигдай мумкинвал хъана.

Алава тадаракар маса къачун лазим яни, тушни гъикл чирда?

Эгер "Сад лагъай канал", "Россия 1", "НТВ", "Рен-ТВ" ва "СТС" каналрин логотиприн патав (экрандал абурун твавар къевнай чайрал) "А" гъарф алатла, күнне аналогдин вещание ишлемишава. Эгер и гъарф цийиз маса къачунвай (2013-ийисалай къулухъ) телевизордин экрандал алатла, күнне телевизор рекъемрин къайдада къвалахдайвал туъкъурна къанда (пультдин күмекдади). Винидихъ чин твавар къунвай каналрин цифровой жуърейра "А" гъарф ишлемишава.

Экрандал "А" гъарф алатла, вуч авуна къланзава?

Ихътин дуьшушра сифтени-сифте телевизордин настройкайра цифровой сигнал къадай мумкинвал авани-авачни ахтармишна къанда. Эгер телевизорди лазим сигнал къазвачта, цийи телевизор, я тахъайтла цифровой приставка маса къачун лазим жеда. Цифровой программайриз килигун патал DVB-T2 стандартдин телевизор къачун ва я күнне телевизор махсус приставкадин күмекдади галкъурун герек жеда. Эгер 2019-ийисэн 14-октябрдади цийи жуъредин тадаракар маса къачун тваварла, күнне жуъредин аналогдин телевизорар авай къарф федралный каналприкай михыз магърум жеда.

Гъихътин каналар акатнава къве мультиплексдик?

Рекъемрин телевиденидал элячайдалай къулухъ агаълийрийвай пулсуздаказ килигиз жедай каналприн къве мультиплекс агаъдихъ галай каналприкай ибарат я: "Сад лагъай канал", "Россия 1", "Матч", "НТВ", "Пятый", "Россия Культура", "Россия 24", "Карусель", "ОТР", "ТВЦ", "Рен-ТВ", "СПАС", "СТС", "Домашний", "ТВЗ", "Пятница", "Звезда", "Мир", "ТНТ", "Муз-ТВ".

Цифровой жуъредин телевиденидал элячунихъ ва цийи жуъредин тадаракар ишлемишнавихъ галаз алакъалу вири суалриз жавабар "РТРС" ФГУП-дин федеральный "кузбайлинийдиз" 8-800-220-20-02 нумрадай зенг авуна, я тахъайтла rtrs.ru сайтдай, гъакини Дагъустан Республикадин МФЦ-рин филиалрай жағуриз жеда. РТРС-дин Дагъустан Республикада авай филиалдин күмекдин къулугъудин нумрадуни - 8 (722) 55 27 27-сүктадин къиляй-къилиз къвалахзава.

Кылиниң мурад - хъсанвал

Мурад САИД

Са шумуд йис идалай вилик сагъламвал гүнгүнна хутадай республикадин больнициади (РБВЛ) вичин 50 йис къейднай. Махачъалада Бейбутован тіварунихъ галай күнчеда 9-нұмрадин дараматда авай идара сифте нубатда а кардалди тафаватлу яхы, ина азарлұяр гәкъисуздақаз сагъар хъийизва. Кланзавайди анжас вун яшамиш жезвай чқадай направление хүнья.

И мукъвара Кыурагь райондин Киргизирин хуруын фельдшер Руслан Батманович Батмановахъ галас санал чун и медиадарадиз фена. Сифте нубатда сагъламвал гүнгүнна хутадай идара түккүрнавай гъалди чи фикир желбна. Больницаади вири гъяятра азарлұпры ял яғын патал къулай күсруяр эцигнава. Ина столовой, мискин, фонтан кардик квай парк ава.

НЕВРОЛОГИ- ВСЕМУ ГОЛОВА

Гъяятра къекъевейдалай гүнгүннен чна РБВЛ-дин кылиниң дұхтур Динара Ражабовна Ражабовадихъ галас сұйыбетна. Адан гафарай малум хайтал, ина азарлұпрыз чарасуз лазим тир медицинадин вири жүрденин къуллугъяр ийизва. Гъа гысадбай яз, палчухдихъ галас алақалу серенжемар, сағъардай физкультура, душ, сирнав авун, физкабинетда лағыйтла, - урологиядин, гинекологиядин, мануальный терапиядин ва газаф маса къуллугъяр. Начагъбураз ина ыкъя 4 сеферда, маҳсус диетадал аспу яз, тұннар гузва.

РБВЛ-да сагъар хъувунин курс кылине түзүліп бару ва сагъламвал къайдадиз ханайбуру идарадин къалахадиз хъсан кымес гузва. Хейлинбүр иниз чип менфят жезвай виляй 5-6 сеферда хөквеза.

Кылиниң категория авай дұхтур-невролог Ламунат Ағъамирзоевади къейдзәвайвал, больница нетижалудақаз сагъар хъувун патал тайинарнавайди я. Чна иғтияж авай вирибураз - чи региондин начагъ траңданприн гъял хъсанарун патал гәкъисуз еке күмек гузва. Сагъар хъийидай серенжемар (процедура) кылине түхвана күтаягъ хъайдалай гүнгүннен саки 95 процент начагъбураз къале-риз хъсан хъхана хъфизва.

Кылиниң категория авай дұхтур Эльмира Ибрағымовади лугъузайвал, 80 процентдив агақын азарлұяр РД-дин яргылай районрай атанайбүр я. И сагъар хъийидай идарадин къетленвал а кардикай ибарат яхы, вири проце-дуралай гәкъисуз ийизва. Хъсанвилихъ рум гүн - им идарадин дұхтурин кылиниң мурад я.

Гәкъикаттанды, чун винидихъ лагъанвай вири краин шағындар хъана. Больницаади деңгелизра ва паркуна, и медиадарадин пата-

тив гвай чайра къекъведайла, чал сагъар хъувунин курс кылине түхувай азарлұяр дүшүшүш хъана. Абуру РБВЛ-дин къуллугъяр ин гәкъиндей анжас чими келимаяр лагъана. И карди чунни шадарна.

РБВЛ-дин неврологиядин отделенинин заведующий Светлана Жабраиловади ихтилат завайвал, отделение начагъ 80 кас патал гъисаба къунвайди хъунизни килиг тавуна, больницаади чин сагъламвал мягъемар хъийизвайбурун къадар газаф вахтара виш касдив агақзава. И кардина, са шакни ала-чи, РБВЛ гегеншарна кланзавайдан гәкъиндей лугъузва.

Лагъана клаңда хъи, РБВЛ буш чқадал арадал атайди түш. Адан къулухъ дурумла виа гәкъисасы зөгъметдин яргылай ийисар гала. Больницаади инсанрин сагъламвалин къуллугъда амуқун патал вири края күмек гайи ксаради дамаҳазава. Идах галас алақалу яз Гәжи-Мурад Малаеван тівар рикле хүн тавуна жедач. Адан гәкъиндей сұйыбетдай-

Томографар маса къачуда

чи мухбири

Урусатдин гүкуматди Дагъустандын больнициариз цийи тадаракар маса къачун патал федеральны бюджетдин резервдин фондунай 240 миллион манат пул чара авунва. РД-дин здравоохраненинин министрстводин пресс-къуллугъди хабар гузайвал, и тактырихъ мультиспиральный компьютеррин 5 томограф маса къачуда.

Рикле хин, алатай ийисан июндиден вицарап республикадин Кыл Владимир Васильев Президент Владимир Путин нахъ галас кылине фейи гүрьышдал Да-гъустандын больнициариз патал компьютеррин 4 томограф маса къачунин карда күмек гүн тілабнай. Президентди а вахтунда вичин разивал қалорнай.

Медицинадин цийи тадаракар маса къачун республикадин здравоохраненинин хиле лишанлу вакъия я. Милли "Сагъламвал" проект къилиз ақыдуниң сергъятра аваз чна онкологиядин ва риккінни дамаррн азарар сағъарунин рекъяни алаба серенжемар қабулуниз къетлен фикир гуда", - лагъана Жамалудин Гәжибрагымова.

Ботлих райондив агақьдай томографдикай Цүнти, Цүмада, Ахвах ва Гумбет районнан ағылайривайни менфят къачуз жеда.

"Ихътин дережадин тадаракар маса къачун республикадин здравоохраненинин хиле лишанлу вакъия я. Милли "Сагъламвал" проект къилиз ақыдуниң сергъятра аваз чна онкологиядин ва риккінни дамаррн азарар сағъарунин рекъяни алаба серенжемар қабулуниз къетлен фикир гуда", - лагъана Жамалудин Гәжибрагымова.

Къейд ийин хъи, цийи жуъредин томографрин мүмкіннелер екебур я. Абурун күмекділди инсандин беденде кылине физвай патологиядин лап гъвечи де-гишилдерни тайнариз жезва.

ЭКО-ди умудар гузва

Алай ийисан сад лагъай паюна Да-гъустанда аялар тәжезвай 764 хизанды ЭКО-дикай менфят къачунва. Шазан сифтеган ругуд вақрап гекъигайтла, и рекъем ирид процентдин газаф хъана. "Лезги газетдиз" РД-дин здравоохраненинин министрстводин пресс-къуллугъди хабар гайвал, 2019-йисан эхирдади ЭКО-дикай менфят къачудай хизанрин къадар тахминан 1500 агақьда.

ОМС-дин күмекділди ЭКО авунвай хизанрин къадарни артух хъана. Эгер 2018-йисан сифте паюна и къайдада республикада 153 аял ханвайтла, ци абурун къадар 9 бицекдин артух хъана.

РД-дин здравоохраненинин министр Жамалудин Гәжибрагымов гафаралди, ЭКО-дин иғтияж авай газаф да-гъустанвайривай менфят къачуз жедайвал, милли "Демография" проектдин сергъятра аваз республикадин хизандын

сагъламвал худай ва репродукциядин централдин материально-технический база мягъемардай фикирар ава. Идай гәйери, алай ийисуз централдин дараматни цийи къилиң түккүр хъийида. Репродукциядин технологиярихъ галас алақалу отделенинин майдан авайдалай чехи хъийида ва централдин гөрек къевзай медицинадин цийи тадаракарни маса къачуда.

Цийи больница Эцигзана

Дагъустанда здравоохраненинин хейлиниң ийисара акъваз хъай объектин эцигурал чан хизи гаттуннава. Кылди къачуртла, Избербаш шегъерда 20 йис идалай вилик эцигиз гүлеле къур больницаади дараматдал къалахар газза. Аниз республикадин бюджетдай 100 миллион манат пул чара авунва. И тақтастархъ 300-далай газаф койкайр авай стационар эцигдайвал я. Амма идалди къалахар күттеги жедач. Больница тамамдиз эцигна ақалтларун патал къевдай ийисуз ала-ва пулдин тақтастар чара ийда.

"Шегъердин администрациядин күмекділди Избербашдин ва адан патарив гүлә хүрерин, поселокрин ағылайрив медицинадин эцигна ақалтларун вилемен күмек

агақун патал алай аямдин вири истеми-шунриз жаваб гузай больница арадал гъида. И карда чаз РД-дин Кыл Владимир Васильевани күмек гузва", - лугъузва Да-гъустандын здравоохраненинин министр Жамалудин Гәжибрагымова.

Алай вахтунда Избербаш шегъердин кылиниң больницаада ремонтдин къалахар кылине түхваннатын, анин кылини дұхтур Ибрагим Мұслимована гафаралди, дарамат авай гъал са ақын хъсанди туш. Ам алай асиридин эвел кылера эцигнавайди я.

"Чадын ағылайрии цийи больница эцигна ақалтларун вилемен күттеги жеда", - лугъузва И.Мұслимова.

"АЙБОЛИТ"
Чир хъун хъсан я
"Айболит" газетдай.
Газетдай - Надият ВЕЛИЕВА

- Жалгъаяр тәзвайла кусдалди вилик хрендин къаңа пешерал газза яд илична, са декъиқада тада, ахпа ам тәзвай чайрал эцигна, винелай целло-фандалди ва чими шарфуналди көвирда. Компресс элягъайла, тәзвай чайрал къелечи лацу къат жеда. Ам

жалгъайрикай хкатзай къел я. Эгер азар цийиз башламиш хъсанватла, са къве сеферда ихтиин процедура аурула, күнне реғят хъсанвати гыссада.

Азар фадлай аваз хъайтла, ихтиин 10 процедура авун лазим я.

- Хуквада хер авайла, михы ягълавда мум ғурурна, адапт 2 кака къел квачиз чрана (ам жими яз амуқун лазим я), қуыннахъ ичли рикелей фу нез са сят амайла ишлемешда.

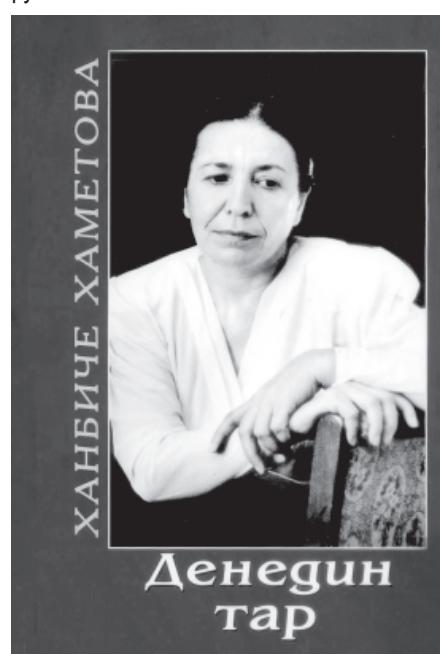
Гъа ик 10 юкъуз ишлемешна, ахпа са 4-5 юкъуз ара гана, мад тиқрар хъийида.

“Денедин тар” - тарихрин тар

Мердали ЖАЛИЛОВ

Чи вилик Дагъустандин халкъдин шаир **Ханбиче Хаметовадин** цийи ктаб - цийи савжат ква. (М-кала, ДКИ, 2018-йис.) Лезги чалал акъуднаватлани, за къяттузваивал, ам са лезгийриз авунвай шабагъ туш. Ктабда къарағъарнавай ва веревирдзавай месэлайриз, зигъинданди, руьгъалди къечъязавай деринизни дагъарриз фикир гайила, аквада хъи, шаир са гъыхтигин ятла гүттүү, гъвчели майданрал сергъяламиш хъянвач, ада вири дүнъядин, кайнатдин месэлайр сафунай язава.

Вичин чка ва везифа тайндаказ чирайдай къулухъ шаир несирихъ, аямырхъ, къадим тарихрихъ, вахтарин къатарихъ галаз рахазва. Гъа яргъарай чи халкъдин рехъ гъинай гъинихъ ва гъык физватла, ялав квай царапалди, образин къашаралди, тарихдин шағыдралди эквералди раижзава, къенин ва къвезмай несириз тарс, тербия гузва. Гагъ ам къеппинихъ галай свас, диде хъиз рахазва, гагъ женинин вилик жергеда авай мазан Къемер ва я пагъливанар магълуб авур руш Бахтавар хъиз рахазва, гагъ адакай гъахъунини баттулвилин сергъял аттузва юрист-пешекар судья жезва... Санлай къачурла, ам чи чехи шаир, чехи руш, чехи муаллим, диде я. И кардал чна дамахни ийизва.

Цийи ктабди халкъдин шаирдин дережайрин, иллаки шириатдин гүзэл чешнеяр (лап күрүв алас чехи) яратмишунин устадвилин, хайи чалан хазинада гевгъерар артмишунин жигъетрай къетленвилер хъсандиндиз лишанламишава. Адаз сифте гаф хъянвай Дагъустандин халкъдин шаир Арбен Къардаша и кар генани инанишишадай тегъерда къейднава: “Ханбиче Хаметовадин кай реғъядиз къиз хъун мумкин туш, вучиз лағыйта, адан эсеррин дережаярни сергъятар масадбур, къетленбур, къилдинбур я”.

Мад са къейд рикел тагъана жезвач: “Вири умъурда Ханбичеди, иллаки шаирин алакъунриз къимет гудайла, вичин “терезин тэрсвал” къалурда. Вичин къинирин эгечидайла, адан “терезар” генани “терсбур” жеда...”.

Гъакъынъатдани, шаирди вичивай гаф ис-темишуин нетижек яз, ада, чи милли эдебият-да Алирза Саидов, Ибрағим Гъусейнов хътин цийи аямдин авторрин рехъ давамаруналди, лезги шириатда баллада, риваят, ода, сонет, со-нетрин таж, поэма, драма хътин жанраяр ва фор-маяр вини дережадиз акъудна. Ахътин эсерар гъар нелай хъайитлани, къелна, руьгъалди, ри-келди иливариз жедач. Абурун манадин дер-ринра гъахъун патал къелзавайди сифте нубат-да хайи чалал савадлуди, руьтдин хцивал, зигъиндин девлетлувал авайди хъун гөрек я.

А.Къардаша къейдзавайвал, гъеле ахътин критикарни майданриз экъечъинавайди аквазвач. Им тъелег ачухариз тахъанвай сирку сандух, къетлен гъед хъиз амай гъакъыкъят я.

Цийи ктабар

Чна “Шарвили” эпос чи виридалайни къадим ва къиметлу эсер я лугъузва. “Къванцин гада”, “Бахтавар”, “Ашукъ Лукъман” ва маса зес-арарни гъа яргъарай чав халкъдин мецелай агақънавайбур я. Абуру чи руьгъ, рикл, зигъин, къанажагъ къуватлу авунихъ галаз сад хъиз, чи чалан къадимлувал, девлетлувал, чехи мумкинвилер раижзава. Ханбиче Хаметовади а ирс саки тамамвиледи вичин яратмишунра сикифламишнава, адаз цийи умъур, Цийи ва гегъенш майданар багъышава.

Зи фикирдалди, цийи ктабда гъатнавай “Денедин тар”, “Ашукъдин нағыма”, “Къебни мани хуьда за”, “Гъамунукий гъалзава за”, мад ва мад шириар, “Асунар” баллада, “Лувар квай несил” ода, “Суватар”, “Целхемни ціверек”, “Пацу чинар” риваятар, “Гам”, “Несил къевзева”, “Чирағъ вацун яд ава зи кварце”, “Дувулар” сонетрин та-жар, “Афизат”, “Шегъре”, “Лекъерин жинс” поэмаяр чи халкъдин къадим тарихар винел ахъуд-заявай къетлен журедин эсерар я. Абурукай гъар садакай къилди рахун кутгунава, чарасузни я. Чавай газетдин макъалада а кар ийиз жезвач.

Х.Хаметовадин чехи жанрдин эсериз сан-лай къимет гуналди, А.Къардаша къейднава: “Къванцин гадайралди” (شاирдин къуд драма-дикай ибарат эсер - М.Ж.) Ханбичедиз къван-цин рикел авайбур авағъариз кланзавайди тай-ин жезва, чи алай аямдин тарихда цийи Къван-цин гада майдандиз экъечъдай макъамар гаф хъайиди ва жезвайди къалурзава. Гъар са Къванцин гада шаирдин тъарайдин са ишара, са тарс я”.

Анжак абур адётдин тарсариз ухшар туш. Абурун алем гүзэлвиллини терсвиллис сад хъиз ацлан. И гафарин гъавурда акун патал чна шаирдин эсеррэй күсариз яб гун.

*Михъивал хас я дагъдин булахриз,
Чеб хайи чилин абур тирвиляри.
Тай жезвач бязи къаракъулахриз,
Гъар къисметдин рехъ какур тирвиляй.*

*Ватан хуьдайла, валара чуңынъх
Хъайи хаинри цавар къачузеа.
Сухиз тарихдиз къеле ягъай мих,
Тапан авамрин капар къачузеа...*

(Ктабдин 66-чин)

* * *

*Заз зур алас наз гумир, лепе,
Зи бейкеф рикл вади хъел я къе.
Я къвачериз мез гумир, лепе,
Ви укъльу яд хирез къел я къе...*

(121-чин)

* * *

*Зи женжел цлар къугъязава
Къелемдин къенкъел,
Чиј цукъверал къугъязадайвал,
Челепукъар алгъадайвал
Векъерал...*

(146-чин)

Ханбиче Хаметовадин шириатдин алем адан лап күрүв жанрайри - къуд царапи, рубайри мадни къетлендиз лишанламишава.

Абурун умъурдиз дериндей анализ гун, фи-киррин сафвал, тамамвал, чалан къашарин къещенгвал хас я.

* * *

*Бубад къвализ хъвездээ сад, къвал тийижиз.
“Чал-чал” лугъуз, рахазва сад,
Чал тийижиз.
Цав сарапиев къаз алахъун авамвал я,
Бажит жемир, хайи чилин тлал тийижиз.*

(329-чин)

* * *

*Умуд жемир лаш гъилевай халудик,
Лугъуз женини, хъицикъ кутур далудик.
Акъвазара ялтахвилин рахунар,
Пару къуз я, вар галачтла парудихъ?*

(334-чин)

Ингъе квэз “гузэлвиллини терсвилли” але-мар шаирдин къелемдик гъык рахазватла... Чна чи чехи вахаз, чехи шаирдиз къачун-вай цийи арш рикел сидкъидай тебрикзава. Къелзавайбуруз ктаб къачун ва келун тек-лифзава.

Мерд АЛИ

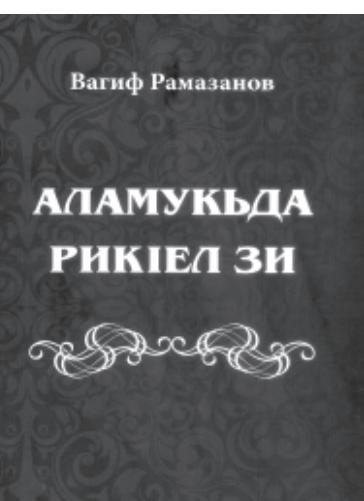
Шаирдин цийи ктаб, вични сад ла-гъайди, чапдай акъатнава. Авторди адаз “Аламукъда рикел зи” тъвар ганва. Зи хиялдиз аялди сифте авур хъурууң, лагъай сад лагъай гаф, къачур сифте кам ва маса, гъакъи-къатдани, рикел аламукъдай декъи-къаяр, крап къевзва. Заз чиз, шаирдин сифте ктаб акъатнавы тъақъван вилив хъувзай ва шад жедай кар я. Рикелни гъавиляй аламукъзава.

“Зи халкъдикай ни ягъанат ийида, Адан хура гапур хъана акъида”. И гафар тур веши я чаз вирида, Чехи сердер хъевзаза къе рикел зи...

Зи гүзел халкъ, заз чизва, мад сад жеда, Умъурдик тъям, берекатлу дад жеда, Садакай вад, вадакайни къад жеда, Гъамишалугъ аламукъда рикел зи.

(5-чин)

Аквазва хъи, шаирдин рикел халкъдин тарихдай гъыхтигин вакъиа-яр, яржар, тъварар гъамишалугъ ала-

Гъвчи-чехи къазмачир кваз, Къама ялар дузы гъатнавай. (32-чин)

Дугъери касдал тахсир къведа, Баттул ксар катай члавуз. Тахсир кардал эхир къведа, Къяна ракъар, гъатай члавуз... (37-чин)

Ихтиин царап авторди халкъдин мисалрал, мискалрал бинеламишина

Рикел аламукъда!

мукъзаватла. За къатузвайвал, и ке-лимаяр келзавайбурузни гүзвай наси-гъят я. Пис насигъят я лугъуз жедач.

Лезги милли руьгъдикай ада гена лагъанва:

Тарихда дузы гел авайбур, Руьгъда милли къел авайбур, Гъар хуерье дем-мел авайбур Язи миплет, лезгири...

(6-чин)

Маса ширидай къелзава:
Сагърай Ватан, мублагъ чульлер,

Хуърер, пллер, дереяр, Бегъерлу хууй таза циллер, Шарвилдин невеяри...

(9-чин)

Пис алхиш яни? Вагиф РАМАЗАНОВ - ицарапин автор - Къулан Стандилдай я. Шаирди гъа XX асирдин Гомеран илгъам-дин булахдай шуьрет хъванвайди субутзава. Иллаки юмординни ай-гъамрин, сатирадин тах квай ва аялар патал теснифнавай эсеррай и кар хъсандиз раиж жезва.

Хъсан жедай, гъар шағъвардихъ Хъуьтуыл, чими гар галачтла. Ахъаяйла, ви даклардихъ Риклз кълни яр галачтла...

(29-чин)

Акуна заз са гъилебаз, Фу лап къилиз акъатнавай.

ДЕМИР-БЕГ

✓ Ашукъ хъванвайбурун тлалабуналди Аллагъди гъар няниз гъетер къуьткъурзава. Гъавиляй абур цава гъакъван гзифни жезва.

✓ Аял вахтара за данайрин тумар амлудай - данайриз тлар жедай. Гила, а кар рикел хтайлар, зи риклз тлар жеда.

✓ Аял вахтарилай инихъ асуңрай къацанвай свас заз виридалайни гүрчегдиз акъавза.

✓ Аялар гъетер я! Яшар хъунивай экв зайиф жедай.

✓ Аялар умъурдин цукъвер я, анжак цацар алай, къизилгүл цукъвер.

✓ Аялар амачир къвасе, алемда хъиз, ичли ва мичли я. Тек аны къериз-къериз вилерикай гъетер карагда.

✓ Аялар, къуьткъур, чехи жезва. Чехибур, къуьткъур, - къуьткъур.

✓ Аялдин хъуьткъурнай дуныядин абадвал аквада.

✓ Аялриз сагъ умъур гун чал Аллагъди тапшурмишнава, бахт къа-чун - абуран чепел.

✓ Аялриз фад чехи жез къланзавайла, малаикри вахтуник тади ку-тазва.

Чан алай фикирар

КъепИрвияр викегъ хъана

Мукъвара Дербент шегъерда, машгур шеих Яргъ Мегъамедан экъу къаматдиз бахшна, мини-футболдай ЮТО-дин (Къиблепатан территориальный округ) кубок патал акъажунар къиле фена. Идакай "Лезги газетдиз" РД-дин Муфтиятдин пресс-къуллугъди хабар гана.

Спортистин мярекатдин тешкилтчийр арада Къиблепатан Дағыстанда РД-дин Муфтиятдин векилхана ва Дербент шегъердин администрация авай.

Акъажунар гатундуалди вилик, иштиракчийрихъ элкъевна, Дағыстандин Муфтийдин заместитель Агъмад Къагъаев, Дербентдин администрациян къилин заместитель Видади Зейналов рахана.

Турнир ачухунин мярекатда гъакнин Дербентдин имамрин советдин председатель Абубакр Аливердиева, шегъердин администрациян жегъилрин сиясатдин ва спортистин отделдин начальник Хочбар Баркаевани иштиракна.

Кубок патал, санлай къачурла, 34 команда къульвана. Гъардахъ гъалиб жедай къаст авай. Нетижада турнирдин чемпиондин тъварцлиз Къурагъ райондин КъепИрвияр хурун команда лайихъя хъана. 2-чка - Дербент шегъердин - "Карьер", 3-чка Рутул райондин командайри къуна.

Къенкъевчи чаяр къурбурув шабагъар Дағыстандин тъвар-ван авай спортистенри ваххана. Абурун гъалибвилер медалларди, грамотайралди ва пулдин пишкешралди къейдна.

Эхиримжи бягъс

Алатай гъафтеда США-дин Мэриленд штатдин Оксон-Хилл шегъерда Урсатдин машгур боксер **Максим ДАДАШЕВАННИ** Пуэрто-Рикодай тир Субриэл Матиасан бягъс къиле фена. 11-раунд къульяр хъайи-

далай къулухъ, сагъламвилиз хъанвай зарар фикирда къуна, Дадашеван команда-дин къилевайбуру бягъс вахтунилай вилик акъалтлардай къарап къабулна. Нетижада судьяри гъалибвал Матиасаз гана.

ТАСС-ди хабар гузтайвал, гъеле гъа-сиррал аламаз садлагъана Максим Дада-

шеваз пис хъана. Сифте ам экъувчна, гульгуунлай вич-вичикай хкатна. "Тади къумекдин" улакъдаваз боксер шегъердин "UM Prince George's Hospital Center" университетдин медицинадин центрадиз агақъарна. Ахтармишунар къиле тухвайла, Дадашеван мефт бягъсинин вахтунда гъутарин гъужумриди дакъунвайди (отёк) тайин хъана. Духтурри тади гъалда спортистендин къиль операция авуна.

Операциядилай къулухъ малум хъайивал, мефтедин дакъун алудун патал дұтурар Дадашеван кылин клараб атлын мажбур хъана. Гъайиф хъи, дұхтуррин алахъунари са нетижани ганац: операция авурдалади къулухъ са шумуд югъ алатайла, боксер вич-вичел хтанач, адан рикл акъвазна.

28 иис хъанвай Максим Дадашев лезги тир. Ам вичин хизанни галаз Санкт-Петербургда яшамиш жезвай. Гъасиррал ада 14 бягъс къиле тухвана. Ам 13 сеферда гъалиб, садра магълуб хъана.

"Лезги газетдин" редакциян колективди **Максим Дадашеван** хизанриз, вири мукъва-къилийриз, дериндай хажалат чугунивиди, башсагълугъвал гузва.

Лезги рушан алакъунар

Мукъвара Новочеркасск шегъерда, СССР-дин спортдин мастер Геннадий Недвигинан экъу къаматдиз бахшна, дзюдодай къиле фейи Вириорсиядин акъажунар ери-бине Мегъарамдхурун райондай тир **Мильвара МИРЗЕМЕТОВАДИ** 70 килограммдин заланвал авайбурун арада 1-чка къуна. Турнирда улкведенин жуъреба-жуъре регионрай атанвай 300-далай виниз спортистенри иштиракна.

Са шумуд югъ арадай фейила, Мильваради нубатдин агалкъун къазанмишна. Назрань шегъерда дзюдодай тешкилай СКФО-дин чемпионатда Кеферпатаң Кавказдин республикайрин спортистенри чин къуватар ахтармишна. И акъажунар лезги руш бурунждин медалдиз лайихъ хъана.

Турнирда къенкъевчи чаяр къурбуру (сифтегъан 6 чка) алай иисан сентябрдин ваца Урсатдин чемпионатдиз фида. Абурун арада Мильвара Мирземетовани ава. Къейд ийин хъи, викегъ лезги рушан тренер Жафер Мирземетов я.

Хуъръуз - савкъат

Сулейман-Стальский райондин Цмуррин хуъре **Марат Шайдаеван** тақъатрихъ футболдин спортистин тадаракралди таъминарнавай аялар къугъувадай майданар түкъурнава. Идакай "Лезги газетдиз" муниципалитетдин администрациян пресс-къуллугъди хабар гана.

Аялар къугъувадай майдан муллнимар патал эцигнавай къвалин гъяятда ава. Чка-дин агъалийри, иллаки аялри, и савкъат шадвиледи къабулна.

Чкадин мектебдин гъяятда эцигнавай футбольдин майдандин чиле тибии тушир къацурангунин махсус заты тунва. Вични элкъевна къуд патахъай ракъун жугъун-

далди къевнава. Адакай физкультурадин тарсара аялривай, спортист дал машгъул жедай гъевес авай агъалийривай менфят къачуз жеда. Идалай гъейри, районда футбольдай тешкилзаявай акъажунарни ина къиль тухдай мумкинвал ава.

Къейд ийин хъи, инаг мукъвара Сулейман-Стальский районда международный дережада аваз къиле фейи жегъилрин образованадин форумдин иштиракчийрин рикл алай чкадиз элкъевна. Цмуррин хуърун жемятди чин баркаллу ватанэгъли Марат Шайдаеваз ихътин къайгъударвиял сагърай лугъузва. Гила чкадин жегъилприз ва аялриз азад вахт акъуддай вижевай чка хъана.

Ирид иис хъанвай чемпион чи мухбири

ан күкүшар мұтұльғардай къастава. Ирид иис хъанвай аял ятлани, Мугъаммад гъар юкъуз къезил атлетикадал машгъул жезва, турнирал 60 сеферда чене акъудазва.

Нариман Абдулмуталибова гъвечи чемпиондиз агалкъунар мубаракна ва спортистин реке мадни еке агалкъунар хүн алхышна.

Рустам Аслановав ихътин къегъал хва тербияламишунай Чухсағылдин чар вахкудайла, райондин къили вич Мугъаммадахъ баркаллу гележег жедайдахъ индеш тирди къейдна.

"Къазанмишнавай агалкъунар къаналди тир дұрумлұ зегъметдин нетижеке я. Чна чи гъвечи ватанэгълидал дамақзала. Мугъаммадан агалкъунар чи умуми шадвал я. Ихътин хва тербияламишунай квезд аферин", - алана хъувуна Нариман Абдулмуталибова.

Мярекатдин сергъятра аваз ирид иис хъанвай чемпиондин тъварцыхъ тебриқин гафар райондин физический культурадин, спортистин, туризмдин ва жегъилрин краин рекеяй комитетдин директор Надир Эфендиеева ва шаир Саиддин Саидъасановани лагъана.

"ТЕФИ"-дин гъаливал

Тофик МИРЗАХАНОВ

диз Каспийск шегъердин "Нур", 5-чкадин Владикавказ шегъердин "Юность", 6-чкадин гъа и шегъердин "Алания" команда-яр лайиху хъана.

Акъажунрин нетижайрал асаслу яз, лап хъсан футболистар, тренерар, судья-яр ва турнирдин тешкилатчияр тайинара. Вириадайны хъсан тренер Каспийск шегъердин "Нур" команда-яр тренер Гъашимов Руслан яз гъисабна. Турнирдин вири призерріз ва хъсан футболистриз кубокар, медалар, дипломар, грамота-яр ва къиметту призар гана. Награда-яр футболистриз ва тренерріз Дербент шегъердин футбольдин ветеранри вугана. Тренерри, футболистри, абурун диде-бубайри ва футбольдада рикл алай вирида футбольдай международный турнирдин къилин спонсор коммерциядынди тир "ТЕФИ" фирмадиз, адак рејбера-яр Тельман Гъамаеваз ва Физули Сагуеваз гъар иисуз финансирекъяй турнирдин тереф хънай чухсагъул малумарна.

Чин гъазурайди - Агъмед МАГЪМУДОВ

